

PIERWSZY KOPIEC W III RZECZYPOSPOLITEJ

W roku 1997 minęło 200 lat od chwili, gdy w północnych Włoszech, w mieście Reggio, narodził się „Mazurek Dąbrowskiego” – pieśń legionowa, której słowa, napisane przez Józefa Wybickiego, wyrażały niezłomną wiarę w odrodzenie się niepodległej Polski. Pieśń ta w 1926 roku stała się naszym hymnem państwowym, który śpiewany jest do dnia dzisiejszego w Polsce i poza jej granicami, głosząc chwałę niezmordowanego organizatora i wodza Legionów Polskich we Włoszech, generała Jana Henryka Dąbrowskiego.

Dąbrowski pochodził z Ziemi Krakowskiej, tej samej, która – według pięknego określenia Cypriana Norwida – zbudowana jest z *popiołów cała i kruszyn oręży*. Przyszedł na świat 29 sierpnia 1755 roku w dawnej królewskiej wsi Pierzchowcu, obecnym Pierzchowie. Miejscowość ta położona jest nad Rabą, opodal drogi Gdów – Bochnia. Po ostatniej reformie administracyjnej kraju znalazła się poza powiatem bocheńskim i leży w granicach powiatu wielickiego.

W latach siedemdziesiątych zapoczątkowano patriotyczne spotkanie koło pomnika, postawionego tu ku czci generała J. H. Dąbrowskiego w 1872 roku. Uczestniczyli w nich członkowie PTTK, wśród których działał Tadeusz Śliż, prezes Krakowskiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Ziemi Żywieckiej, oraz prof. Józef Mitkowski z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Już w czasie tych, oficjalnie turystycznych, imprez pojawiła się myśl o odtworzeniu kopca usypanego tu ongiś ku pamięci Wielkiego Patrioty i Krajana przez mieszkańców Pierzchowca i okolicy. Został on zrównany z ziemią w czasie okupacji hitlerowskiej.

Okazja do przywrócenia tej pamiątki społeczeństwu polskiemu pojawiła się w związku z 200. rocznicą powstania „Mazurka Dąbrowskiego”. Zamierzenia, którym konkretny kształt nadali potem działacze Małopolskiego Oddziału Stowarzyszenia Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrow-

skiego, poczęły się krystalizować od czasu Złotu Turystów Pieszych z okazji 175. rocznicy „Mazurka Dąbrowskiego”, 150. rocznicy zgonu Józefa Wybickiego i stulecia postawienia w Pierzchowcu pomnika. Miało to miejsce w 1972 roku. Obecny wówczas na tej uroczystości prof. J. Mitkowski w swej gawędzie historycznej sprecyzował myśl o odbudowie kopca. W owym czasie nie było po temu warunków. Ale o pomyśle nie zapomniano. Przewijał się na spotkaniach i w rozmowach, omawiano go na przykład na pierwszym seminarium nauczycielskim, poświęconym epoce napoleońskiej, które odbyło się w Pierzchowie, a było zorganizowane przez Oddział Gdański Stowarzyszenia Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego. Również prof. Jan Pachoński, autor licznych opracowań historycznych dotyczących epoki napoleońskiej, uznał pomysł odbudowy kopca za słuszny. Napisał on m.in. pracę *Jeszcze Polska nie zginęła*, która ukazała się w 175. rocznicę „Mazurka Dąbrowskiego” i która, ofiarowana Tadeuszowi Śliżowi z dedykacją od autora, miała skierować tego ostatniego na długą drogę starań, uwieńczonych ostatecznie sukcesem.

Małopolski Oddział Stowarzyszenia Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego w porozumieniu z mieszczącym się w Warszawie Zarządem Głównym tego Stowarzyszenia oraz władzami gminy Gdów podjął odpowiednie kroki. Powołano Komitet Odbudowy Kopca, skupiający osoby z Gdowa (w tym ze Stowarzyszenia Miłośników Gdowa), Pierzchowa, Bochni, Krakowa i Warszawy oraz przedstawiciele Krakowskiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Ziemi Żywieckiej. Niewątpliwie sprzyjało temu polityczne odrodzenie kraju oraz nadchodząca rocznica dwóchsetlecia „Mazurka Dąbrowskiego”. Miało to miejsce 3 sierpnia 1995 roku w siedzibie Stowarzyszenia Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego w Akademii Górniczo-Hutniczej. Na czele Komitetu stanął prof. Kazimierz Bielenin. W dniu 21 listopada 1995 roku zatwierdzono projekt budowy kopca. W tym samym czasie wójt gminy Gdów, mgr inż. Tadeusz Witkowski wydał pozwolenie na budowę kopca. Otworzyło to możliwość przystąpienia do historycznego dzieła usypania pierwszego w III Rzeczypospolitej i pierwszego po wojnie kopca – pomnika.

Pomysłodawcy dzieła zakładali, że na kopcu nie powinno zabraknąć ziemi z pól bitew, stoczonych w obronie Ojczyzny, oraz ziemi przywiezionej w urnach z kopców, kurchanów, mogił i cmentarzy, kryjących szczątki patriotów – żołnierzy poległych za wolność Polski. W tej sprawie zwrócono się do instytucji oraz osób życzliwych, które poparły zamysł także wpłatami pieniężnymi.

Kopiec jest usytuowany w sąsiedztwie pomnika generała J. H. Dąbrowskiego nad doliną rzeki Raby. Jego projekt architektoniczny

wykonał prof. Marian Konieczny, projekt techniczny powstał w Wojskowej Akademii Technicznej. Badania geotechniczne wykonali pracownicy naukowcy AGH z Zakładu Hydrologii Instytutu Górniczego. Niwelacji terenu dokonało Wojsko Polskie z Krakowskiego Okręgu Wojskiego.

Podniosła uroczystość poświęcenia oraz wmurowania kamienia węgielnego i aktu erekcyjnego pod budowę kopca odbyła się w dniu 15 czerwca 1966 roku w Pierzchowie, a więc w miejscowości, gdzie przyszedł na świat twórca Legionów i bohater hymnu Polski, Jan Henryk Dąbrowski. Dla uczestników tej patriotycznej uroczystości polową Mszę świętą koncelebrowaną odprawił Jego Ekscelencja ksiądz biskup Albin Małysiak, homilię zaś wygłosił ksiądz Władysław Pilarczyk. Między innymi powiedział:

Ojczyzna to ziemia i jej bogactwa. Aleksander Janowski w książce „Nasza Ojczyzna” wydanej w 1922 roku tak pisze: „Cała ta ziemia jest Twoją własnością, bo to ziemia polska, a ty jesteś Polakiem. Twoje są góry, jeziora i morze. Twoje są skarby kryjące się we wnętrzu ziemi. Twoje są lasy, łąki i pola uprawne, które cię żywią. Czy dbasz o to bogactwo, czy nie niszczysz go przez złe obchodzenie się z ziemią i złe gospodarowanie na niej. Czy starasz się ją zachować dla pokoleń, które po nas przyjdą?”. Do tych bogactw należy i ta ziemia, na której dziś gromadzimy się, Ziemia Pierzchowska, gdzie narodził się nasz bohater.

Po Mszy świętej ks. bp Albin Małysiak powiedział: *Dzisiaj oddajemy hołd Wielkiemu Polakowi, który tak bardzo musiał cierpieć nie mając Ojczyzny. Cenyśmy sobie ten wielki dar wolności, o który zabiegał całe życie.* Zwracając się do obecnych na uroczystości, m.in. wojewody krakowskiego, prezydenta Krakowa, władz samorządowych, miejscowej społeczności i wszystkich zebranych zaapelował o „zaprzestanie kłótni i odrzucenie uprzedzeń”.

W czasie uroczystości wysłuchano też przemówienia prezesa ZG Stowarzyszenia Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego, Zbigniewa Noska oraz przedstawicieli innych instytucji i odczytano list przesłany przez marszałka Senatu RP Adama Struzika, który nie mógł przybyć na uroczystość. Zgromadziła ona 20 pocztów sztandarowych z Ziemi Krakowskiej i Małopolski, z różnych organizacji, szkół noszących imię generała Dąbrowskiego, a także z Wielkopolskiego Oddziału SMTMD w Manieczkach.

Po wciągnięciu na maszt flagi państwowej i postawieniu warty honorowej przez żołnierzy z 3 Pułku Saperów z Dębicy, prof. K. Bielenin dokonał otwarcia uroczystości. Wójt gminy Gdów, mgr inż. Tadeusz Witkowski przywitał przybyłych gości. Przedstawiciel marszałka Senatu RP wręczył medale Senatu prof. Kazimierzowi Bieleninowi i wójtowi gminy

Gdów, mgr. inż. Tadeuszowi Witkowskiemu. Po odczytaniu przez dr Aleksandrę Mianowską aktu erekcyjnego oraz po złożeniu kamienia węgielnego, który poświęcony został przez ks. bpa A. Małysiaka, umieszczono w fundamencie kopca pojemnik z łuski artyleryjskiej. Prof. K. Bielenin podał do wiadomości, że w pojemniku jest złożony akt erekcyjny, lista sponsorów, artykuły prasowe dotyczące kopca, skład Komitetu Honorowego i Komitetu Odbudowy Kopca, ponadto dwa medale Towarzystwa Gryf oraz medal Tadeusza Kantora, krótka historia budowy kopca i książeczka *Trwaj z Mazurkiem Dąbrowskiego*, wydana przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Żywieckiej, Oddział Kraków. Wmurowano również 20 imiennych cegieł Komitetu Honorowego i Komitetu Odbudowy Kopca oraz tych sponsorów, którzy wydatnie przyczynili się do pokrycia kosztów budowy kopca.

Część oficjalna zakończyła się odśpiewaniem hymnu narodowego z towarzyszeniem orkiestry dętej z Gdowa.

W części artystycznej młodzież szkolna z Pierzchowa przedstawiła montaż słowno-muzyczny o wymowie patriotycznej. A. Mianowska recytowała wyjątki z koncertu Jankiel z *Pana Tadeusza* oraz wiersz Wandy Zofii Bosiak *Z polskiego hymnu narodowego – impresje*. Występ wzbogaciły grupy śpiewaczek z Gdowa i Cichawy. W czasie części artystycznej złożono ziemię z miejsca przysięgi legionowej, jaka odbyła się na rynku żywieckim 6.08.1914 roku oraz z Płocka i Kielecczyny. Urny, z których pochodziła ziemia, są przechowywane w Izbie Pamięci w miejscowej szkole im. J. H. Dąbrowskiego.

20 czerwca 1996 r. rozpoczęła się budowa, dowóz ziemi, sypanie kopca i porządkowanie terenu. Do pracy przystąpili żołnierze z 3 Pułku Saperów z Dębicy pod dowództwem mjr. Janusza Woźniaka przy nadzorze najpierw płk. Mariana Kasperskiego, a później płk. Karola Szajdinga, dowódcy Krakowskiego Okręgu Wojskowego. W niedługim czasie na plac budowy dołączyli kpt. Stefan Babiarsz, por. Jerzy Góral oraz trzech żołnierzy do pomocy operatorom sprzętu. Rozpoczęto transport ziemi potrzebnej do usypania kopca. W czasie tych prac pojawiła się konieczność utwardzenia drogi. Ziemię przywożono z odległości 2 kilometrów. Prof. Mirosław Handke, rektor AGH, udostępnił pojazd do przywiezienia geotkaniny, niezbędnej do wzmocnienia kopca z firmy z Częstochowy. Ustawiono maszt centralny z rury stalowej o średnicy 18 cm i wysokości 9 metrów. Osadzono i zabetonowano go w kręgu cementowym, posadowionym ponad miejscem, w którym znajduje się kamień węgielny. Ustalono, że ziemia podsuwana w obręb kopca przez sypiacz, będzie wy-

równywana warstwami. Zgodnie z projektem układano warstwy ziemi o grubości 50 cm.

Usunięcia zniszczeń powstałych w okresie jesienno-zimowym 1996/1997 przy kopcu dokonali saperzy z jednostki wojskowej w Dębicy. Dla zabezpieczenia ziemi przed osuwaniem się kopiec otulono siatką, a następnie posiano trawę.

Stowarzyszenie Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego, Oddział w Krakowie, wykonało zwieńczenie kopca, zakupiło materiały do utwardzenia wejścia na kopiec i ścieżek łączących go z pomnikiem oraz wykonało pozostałe prace. Pomagała miejscowa społeczność, młodzież i harcerze. Nie można nie wspomnieć Józefa Jelonka oraz sołtysa, Józefa Kostucha, gospodarza terenu, którzy zaangażowali się przy budowie. Z ramienia gminy Gdów kierownikiem budowy była mgr inż. Jadwiga Kasprzyk. Dużą pomoc przy pracach gospodarczo-administracyjnych okazał prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Gdowa, mgr Tadeusz Kulig.

Kopiec ma około 7 metrów wysokości, 18 m średnicy u podstawy i około 3 metrów na szczycie. Płaszczyzna szczytowa zabezpieczona jest płytą betonową zbrojoną o grubości 20 cm. Na obwodzie umieszczone są słupki stalowe z barierką z prętów metalowych łączone łańcuchem. W środkowej części płyty na cokole znajduje się metrowy postument z betonu, a na nim granitowa otwarta księga z wrytym napisem *Jeszcze Polska nie zginęła* na jednej stronie i *Póki my żyjemy* na drugiej. Należy tu wspomnieć, że dzięki Janowi Kościelniakowi przyspieszono zakończenie robót, co umożliwiło oddanie kopca społeczeństwu polskiemu w dniu 7 września 1997 roku.

2 września 1997 roku z ramienia dowództwa KOW płk Kazimierz Laszczak przeprowadził wizytację terenu kopca. Spotkał się z władzami gminy Gdów oraz z Zarządem Małopolskiego Oddziału SMTMD dla ustalenia wszystkich szczegółów, związanych z programem uroczystości. Obecni byli wójt mgr inż. T. Witkowski, sekretarz S. Florek, sołtys J. Kostuch oraz T. Kulig, prof. K. Bielenin i prezes T. Śliż. Ze względu na złe warunki atmosferyczne okazało się konieczne ułożenie pokrycia z desek na części terenu, na przejściach w miejscu i wokół ołtarza oraz tam, gdzie stać miały poczty sztandarowe, ławki dla publiczności, orkiestra wojskowa i kompania honorowa.

W dniu uroczystości zbiórka uczestników nastąpiła przed Domem Strażaka w Pierzchowie. Po przyjeździe marszałka Senatu, Adama Struzika orkiestra wojskowa i kompania honorowa oddały mu honory. Następnie wszyscy zebrani udali się w stronę kopca. Tu żołnierze Krakowskiego Okręgu Wojskowego wystawili warty honorowe, kompanię reprezenta-

cyjną, a także orkiestrę wojskową. Bp Albin Małysiak w otoczeniu księży odprawił uroczystą Mszę świętą. W homilii mówił o patriotyzmie i naukach płynących dla młodzieży z ojczyznej historii. Przewodniczący odbudowy kopca, prof. Kazimierz Bielenin, zaprosił do odsłonięcia kopca marszałka Senatu RP Adama Struzika, wojewodę krakowskiego, prof. Jacka Majchrowskiego, bpa Albina Małysiaka, wójta mgr. T. Witkowskiego i przewodniczącego Stowarzyszenia Gmin Małopolski, Kazimierza Barczyka. Po wystąpieniu marszałka Senatu delegacje złożyły urny z ziemią z miejsc pamięci narodowej, pól bitewnych, miejsc kaźni i męczeństwa narodu polskiego. Uroczystości zakończył apel poległych.

Po uroczystości zaproszono gości na gorący posiłek do Domu Strażaka, a osoby, które miały być uhonorowane odznaczeniami i medalami, do Izby Pamięci gen. J. H. Dąbrowskiego w miejscowej szkole.

W dniu 19 listopada 1997 roku w Urzędzie Gminy Gdów na poszerzonym zebraniu Zarządu SMTMD oraz członków Komitetu Organizacyjnego Odbudowy Kopca odbyło się przekazanie odbudowanego kopca gminie Gdów. Do aktu przekazania dołączony jest dokument „Parametry Kopca”. Akt przekazania podpisali wójt gminy Gdów, przewodniczący Oddziału Małopolskiego Stowarzyszenia Miłośników Tradycji Mazurka Dąbrowskiego oraz przewodniczący Komitetu Odbudowy Kopca.

Kopiec Dąbrowskiego jest pierwszym tego rodzaju pomnikiem powstałym po II wojnie światowej.